Проект «Сім'я без насильства»

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІД НАСИЛЬСТВА

НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ В СІМ'Ї. ЩО МИ МОЖЕМО ЗРОБИТИ

Проект фінансується Європейським Союзом

Проект реалізується молодіжною організацією "Нова генерація" та Херсонським обласним центром "Успішна жінка"

УДК 364-787.22:364.632

ББК 65.272

Н 31

Правовий захист від насильства та що ми можемо зробити, щоб запобігти насильству над дітьми в сім'ї: Інформаційна брошура / Упоряд.: Л.Кумпан, О.Агаркова, С. Росік – Херсон: ХОЦ «Успішна жінка», 2006. - с.

В інформаційній брошурі зібраний матеріал з роз'ясненням основних прав громадян на захист від насильства та правові механізми відстоювання цього права.

Представлено інформацію про насильство в сім'ї: його види, наслідки, характерні ознаки, особливості насильства в сім'ї. Також в брошурі надані пропозиції щодо вирішення ситуації насильства.

Розраховано на батьків педагогів, психологів, соціальних працівників, працівників органів освіти, соціальних служб для молоді, лідерів громадських організацій, студентів.

Це видання підготовлено та видано за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проекту «Сім'я без насильства: покращення в сільській місцевості усвідомлення населенням можливості правових дій щодо попередження насильства в сім'ї та профілактики жорстокого поводження з дітьми», що реалізується молодіжною організацією «Нова генерація» та Херсонським обласним центром "Успішна жінка". Зміст публікації є предметом відповідальності авторів та не відображає точку зору Європейського Союзу.

ISBN 966-8915-07-0

© Херсонський обласний центр «Успішна жінка», 2006

© Молодіжна організація «Нова генерація», 2006

ЗМІСТ

Вступ 5

Передмова 7

Визначення проблеми 11

Наслідки насильства в сім'ї 16

Правовий захист від насильства 19

Вирішення ситуації насильства 23

Правила письмового звернення 27

Куди можна звернутися за допомогою 36

Наші підсумкові побажання 42

Додатки:

Додаток № 1 Рухаємося від тоталітарної сім'ї до сім'ї партнерської 43

Додаток № 2 Наші людські права: мої права та права іншої людини 48

Додаток № 3 Як запобігти дитячим психологічним травмам 53

Література 57

Шановні читачі!

Чому виникла необхідність підготовки та видання такої брошури? Нажаль, в нашому суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поводження із членами сім'ї є внутрішньою проблемою цієї сім'ї і не потребує втручання суспільства, а тим більше держави. Але саме право на захист від насильства над особою, особливо в сім'ї, є одним із найголовніших прав громадян та дітей зокрема. Це видання має на меті покращити Вашу обізнаність в механізмах захисту прав людини, допомогти усвідомити правові можливості відстоювання своїх прав та прав дітей.

У цій брошурі зібрані матеріали, **які допоможуть Вам:**

- визначати, що є домашнім насильством і як воно впливає на розвиток дитини;
- орієнтуватися в чинному законодавстві щодо попередження насильства в сім'ї щодо дітей;
- дізнатися про правові механізми захисту від домашнього насильства та захисту дітей при жорстокому поводженні з ними;
- ознайомитись з психологічними характеристиками тоталітарної та партнерської сімей;
- дізнатися про те, як запобігти дитячим психологічним травмам і страхам.

Сподіваємось, що брошура допоможе Вам не тільки захистити права дитини, але й упередити будь-які прояви жорстокого поводження з дітьми.

Ця публікація видана за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проекту «Сім'я без насильства: покращення в сільській місцевості усвідомлення населенням можливості правових дій щодо попередження насильства в сім'ї та профілактики жорстокого поводження з дітьми», що реалізується молодіжною організацією «Нова генерація» та Херсонським обласним центром "Успішна жінка".

Погляди, які викладені тут, належать виконавцям проекту і не можуть ні за яких обставин вважатися такими, що висловлюють офіційну точку зору Європейського Союзу.

Голова молодіжної організації «Нова генерація» Ольга Жукова

Голова Херсонського обласного центру «Успішна жінка» Олена Микитась

Директор проекту «Сім'я без насильства» Оксана Агаркова

ПЕРЕДМОВА

Ще недавно в нашому суспільстві вважалося неприйнятним говорити відверто про насильство в сім'ї. Проте ця форма насильства існує давно і зустрічається досить часто: вона розповсюджена серед людей різних національностей, різного фінансового та соціального статусу, в сім'ях віруючих та в родинах атеїстів. Більше того, таке насильство ніяк не можна пояснити нинішньою економічною нестабільністю, оскільки воно наявне й у відсталих, і в економічно розвинутих країнах.

Нині, коли громадськість в Україні починає усвідомлювати людські права та свободи, коли прийнято Закон «Про попередження насильства в сім'ї», цей злочин нарешті став помітним для суспільства.

Насильство є фактором примусового контролю, який практикує одна людина над іншою

Найчастіше насильство проявляється в сім'ї. Це реальна дія чи погроза фізичної, сексуальної, психологічної або економічної образи та насильство з боку однієї особи щодо іншої, з якою вона має чи мала інтимні або інші значущі стосунки.

Як правило, насильство в сім'ї складається з таких елементів:

Витоки насильства в сім'ї закладено у звичаях суспільства, в системі норм і правил, які передбачають для чоловіків, жінок та дітей різну визначену поведінку: **активну та агресивну для чоловіків, поступливу для жінок і покірну для дітей**. Значною мірою **така поведінка є наслідком традиційного виховання**, за якого агресивна поведінка чоловіків розглядається як єдиний та прийнятний спосіб вирішення проблем. Хлопчиків навчають бути напористими у досягненні своє мети, тоді як дівчаток вчать терпіти й пристосовуватися. Результатом такого впливу сім'ї та оточення є нинішня сумна картина насильства над жінками в нашій країні. Крім того, воно *може* здійснюватися й над іншими членами сім'ї, *особливо над дітьми*.

Насильство в сім'ї дуже впливає на життя дітей і підлітків. *Третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї. Діти, матері яких зазнали знущань, у шість разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, 50% з них схильні до зловживань наркотиками та алкоголем.*

Двадцять відсотків студентів вищих навчальних закладів втягнуті у насильницькі стосунки, причому 66% розповідають про це другові, 26% - батькам, 25% - нікому не розповідають.

Часто насильство виявляється як комбінація фізичної, сексуальної та/або емоційної образи.

Нижче наводяться деякі приклади з діапазону жорстокого ставлення, образ та кривди. Цей список містить моделі поведінки та дії, які в рамках Конвенції прав людини вважаються насильницькими та образливими.

Щоб визначити ступінь насильницьких дій, досить з'ясувати такі випадки насильства:

Фізичне насильство: хтось дитину штовхає, завдає болю ляпасами, стусанами, ударами кулаків; жбурляє предмети, загрожує зброєю або завдає ран; фізично перешкоджає при спробі вийти з дому; закриває ззовні дитину в помешканні; залишає одну в небезпечних місцях; відмовляється допомогти, коли дитина хвора; перешкоджає при спробі звернутися за медичною допомогою; не дає заснути вночі; відмовляється купувати продукти харчування та інші необхідні для дитини товари; псує її майно; ображає батьків, молодших братів та сестер; загрожує заподіяти шкоду родичам або друзям.

Сексуальне насильство*:* поводяться з дитиною як з сексуальним об'єктом; змушують роздягатися проти її волі; змушують вступати в статевий акт проти волі дитини, ґвалтують її; здійснюють статевий акт з особливою жорстокістю; змушують вступати у статевий акт після побоїв; змушують дивитися і/або повторювати порнографічні дії. ***За статистикою, одна третина підлітків зазнає насилля в інтимних стосунках.***

Емоційна образа: постійно дитину принижують, кричать на неї та/або кривдять (наприклад, говорять, що вона занадто

товста, худа, дурна і т.д.); ігнорують почуття дитини; висміюють її переконання; забороняють виходити на вулицю, гратися з однолітками; маніпулюють нею, використовуючи при цьому неправду й незгоду; кривдять її родичів і друзів або проганяють їх; критикують її, висміюють.

Економічне насилля: економічні утиски (не давати грошей, машину, кредитні картки для зняття грошей з рахунку жертви та витрата їх на себе; використання правової системи проти жертви).

Треба мати на увазі, *що наркоманія та алкоголізм супроводжують насильство у великій кількості випадків.* Алкоголізм знімає стримуючі механізми. Насильник може бути жорстокішим або більш агресивно виражати свій гнів, якщо перебуває у стані сп'яніння. Наркотичні речовини підвищують небезпеку нанесення та одержання більш серйозних пошкоджень. На жаль, нерідко підлітки починають вживати наркотики або випивати і для того, щоб забутися, не думати про емоційний і фізичний біль.

УВАГА!!!
Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально-дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості по відношенню до власних дітей.

Отже, дитина потребує соціально-правового захисту.
Про соціальний захист дитини можна говорити у двох аспектах. У широкому розумінні соціальний захист передбачає гарантію основних прав, зафіксованих у Конвенції ООН про права дитини. У вузькому розумінні це означає створення умов для вільного розвитку духовних та фізичних сил дитини, пробудження її активності. Соціальна захищеність не має вікових рамок. ***Але чим менше дитина, тим більше вона потребує захисту!***

Як же захистити дитину?

Що можна зробити, щоб запобігти жорстокому поводженню з дітьми та насильству в сім'ї? Хто повинен зупинити цикл знущань?

Це можуть і повинні зробити матір та батько! Якщо кривдником є батько, то лише жінка може захистити своїх дітей і себе саму. Якщо кривдником є жінка, то батько може перервати насильницькі стосунки і захистити дітей.

Щоб зупинити цикл насильства, потрібно:

1. Володіти інформацією щодо проблеми насильства в сім'ї.
2. Зрозуміти та усвідомити, який стиль стосунків існує у Вашій родині.
3. Якщо наявні насильницькі стосунки – спробувати розірвати коло/цикл насильства та захистити своїх дітей і себе.

«Всі ми родом із дитинства», «Все – і добре, і погане – людина отримує в родині». Ці педагогічні мудрості відомі, мабуть, всім. Виховання в умовах насильства в сім'ї дає нові покоління діячів - викладачів, керівників, депутатів та працівників різних установ, - схильних до нього у різноманітних сферах життя, навіть у світовому масштабі. Тому треба широко інформувати людей, на всіх рівнях суспільного життя, про сучасні погляди на проблему насильства, про документи ООН з цього приводу: «Про права людини», «Про права дитини», «Про ліквідацію всіх видів дискримінації проти жінок». Це дозволить створити у суспільстві нетерпиме ставлення до насильства, усвідомлення людиною своїх прав.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!!!

ВИ завжди МОЖЕТЕ зробити СВОЄ життя більш захищеним та повноцінним, аби будувати партнерські стосунки у РОДИНІ та гармонійні стосунки людей різних поколінь.

РОЗДІЛ 1 . ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

При вивченні поняття «насильство в сім'ї» важливими є його складові: «сім'я», «члени сім'ї». **Сім'я** – це група осіб, пов'язаних між собою шлюбом, народженням, фактом усиновлення (удочеріння) та іншими формами прийняття дітей на виховання, які разом проживають, ведуть спільне господарство і володіють взаємними правами та обов'язками.

До членів сім'ї належать:

- подружжя;
- батьки (мати, батько) й дитина (діти);
- усиновителі (усиновитель) і усиновлений (удочерена);
- дід (бабуся) і внук (внучка);
- вітчим (мачуха) і пасинок (падчериця);
- брати і сестри;
- фактичні вихователі та вихованці.

Членами сім'ї визнаються також й інші особи, які разом проживають, ведуть спільне господарство та здійснюють взаємну турботу, характерну для членів сім'ї.

Що ж таке «насильство в сім'ї»? **Насильство в сім'ї** – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена родини як людини та громадянина, наносячи йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Умисні дії фізичного та сексуального характеру є кримінальним злочином.

Види насильства

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним її членом іншому побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я; нанесення шкоди його честі й гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого, а також

дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї.

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом родини іншого її члена житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів (на які постраждалий має передбачене законом право), що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого її члена шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється або завдається шкода психічному здоров'ю.

Чотири характерні ознаки насильства в сім'ї:

1. **Домашнє насильство завжди буває інтенційним.** Тобто *здійснюється з наміром,* для отримання певного ефекту. Наприклад, коли водій випадково заподіє травми пішоходові, ця дія не є насильством. Але чоловік, що принижує свою дружину (або дружина, що принижує чоловіка), чиніть це з наміром. Намагаючись виправдати свої дії, домашні кривдники декларують свої позитивні наміри. Але справжні їхні наміри зовсім інші (незалежно від того, усвідомлюють вони це чи ні).

2. **Суть домашнього насильства полягає в порушенні, насамперед, особистих прав і свобод конкретної людини**. Отже, цю *дію характеризує порушення прав і свобод людини.* Всі люди вільні й рівні в своїй гідності та правах. Ці права – право на безпеку, життя, свободу тощо – записано в Загальній декларації прав людини.

3. **Насильство є таким порушенням прав і свобод людини, яке унеможливлює її самозахист.** Тобто для цієї дії характерна асиметрія сил, *коли одна сторона має переваги над іншою*. Це найбільш діагностичний елемент для визначення насильства! Коли існує перевага – фізична, матеріальна, інтелектуальна (як у батьків над дітьми), емоційна, – і використовується вона проти іншого члена сім'ї, це вже є домашнім насильством, що призводить до поневолення людини (вона потрапляє в пастку, стає виконавцем чужої волі, чужих правил).

4. **Насильство завдає певної шкоди**. *Шкода від домашнього насильства буває фізична, економічна та психічна (емоційна).* Але якщо фізичні ушкодження помітні, то розпізнати заподіяну психічну шкоду буває складно. Як довести, що жінка чи інший член сім'ї знаходяться у ситуації психологічного насильства? Що дитина зазнала емоційної/психологічної травми? В такому випадку для визнання факту домашнього насильства слід звернутися до попередніх ознак (умисна дія, наявність переваг, порушення прав и свобод), і якщо вони наявні, то існує і само насильство.

ПІДСУМОК.
Насильство в сім'ї є дією, яка відбувається і чиниться з наміром завдати шкоди іншій особі. Але для того щоб визначити, чи маємо ми справу саме з цим видом насильства, потрібно знайти всі чотири ознаки цієї дії.

Насильство в сім'ї має свої особливості:

- ✓ **Це не одноразова дія**. *Це – процес*, що складається *з циклів насильства*, які тримаються на продовженні стосунків потерпілої особи та кривдника.
- ✓ **Якщо насильство в сім'ї з'явилося один раз,** то воно *обов'язково повториться*.
- ✓ **Таке насильство завжди відбувається протягом тривалого проміжку часу і має тенденцію до зростання.**
- ✓ **Це насильство між особами, як правило, залежними одне від одного**. Найчастіше факт його в сім'ї замовчується й приховується обома сторонами від оточення.
- ✓ **З погляду винуватця, воно є ефективним, швидким і найменш витратним засобом досягнення визначеної мети.** Інші, ненасильницькі, методи потребують великих зусиль. Людина не відмовиться від того, що дає ефект, якщо їй не запропонували альтернативи. Якщо насильника не *навчити іншого ефективного способу* спілкування з близькими людьми, то він і надалі буде чинити над ними насильство.

- ✓ **Реакція як суспільства, так і міліції на випадки насильства в сім'ї часто є неадекватною** і навіть ворожою щодо потерпілої жінки, а кримінальні покарання домашніх кривдників бувають більш м'якими порівняно з покаранням за аналогічні порушення, вчинені проти сторонніх осіб.

П'ять основних типів насильства в сім'ї:

ЧОЛОВІК – ЖІНКА. 92 – 97% актів насильства щодо жінок чинять чоловіки. Чому так відбувається? Не тому, що чоловіки від природи гірші, а тому, що існують у системі, де переваги мають влада, сила грошей. Утримування чоловіком сім'ї зумовлює залежність жінки, бо домашня праця – виховання дитини, догляд за господарством тощо – не трактується суспільством як праця.

Ми повинні визнати, що останнім часом відбувається і насильство **ЖІНКА - ЧОЛОВІК**, але воно складає всього 3-8% (тому у викладі матеріалу цієї брошури будемо спиратися на приклади, пов'язані з попередньою ситуацією: *ЧОЛОВІК-ЖІНКА*).

БАТЬКИ – ДІТИ. У ставленні до дітей чоловіки й жінки чинять акти насильства порівну. Дитина має найбільший ризик стати жертвою домашнього насильства, бо вона не може себе захистити. Жінки страждають від чоловіків-кривдників, а діти - як від чоловіків, так і від жінок-жертв. Ось так продовжується пекельний ланцюг насильства. Це необхідно пояснювати потерпілим жінкам, тоді вони, у переважній своїй кількості, припиняють насильство над своїми дітьми.

ДОРОСЛІ ДІТИ – БАТЬКИ. Це насильство досить часто (хоч і не завжди) має корені в минулому: діти, які вже виросли, повертають батькам те насильство, яке проти них свого часу чинили батьки.

СТАРШІ ДІТИ – МОЛОДШІ ДІТИ. Це віддзеркалення ситуації батько-мати. Старші діти відчули смак влади, вони вважають, що свою владу, свої переваги над слабкими можна і треба використовувати.

ЧЛЕН СІМ'Ї – ІНШИЙ ЧЛЕН СІМ'Ї. Це вид насильства одних членів сім'ї над іншими. У ньому беруть участь свекрухи, невістки, тещі, зяті, бабусі, дідусі, діти, дядьки тощо. Насильство чинять над більш слабкими та беззахисними: людьми старшого віку чи дітьми; людьми з обмеженими фізичними чи психічними можливостями; людьми, залежними від інших.

ПАМ'ЯТАЙМО,
що всі ті, хто вважає себе сильним, вийшли з сім'ї, і, можливо, вони виховувалися у тоталітарній родині.
Отже, домашнє насильство – це засвоєний спосіб поведінки.

РОЗДІЛ 2. НАСЛІДКИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Найнебезпечніше те, що **насильство дає** дуже **серйозні негативні соціальні наслідки.** Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; примари; відсутність самоповаги; настирливі спогади; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну/алкогольну залежність; жагу помсти.

Наслідки домашнього насильства для дітей:

Діти з сімей, у яких практикується насильство, відчувають постійний психологічний дискомфорт, для них це справжня трагедія.

Існує **ряд спільних ознак**, *що характеризують переживання та поведінку більшості таких дітей.*

Страхи. Діти з сімей, де практикується насильство, переживають відчуття страху. Цей страх може проявлятися різним чином: від занурення в себе та пасивності до насильницької поведінки.

Зовнішні прояви поведінки. Мала дитина не може знати, коли відбудеться наступний спалах насильства, де та наскільки сильним він буде. В результаті, вразливість та відсутність контролю над ситуацією призводять до проявів впертості у поведінці, відмови розмовляти та агресивних вчинків.

Нездатність виразити почуття вербально. Спостерігаючи за практикою насильства в сім'ї, діти доходять висновку, що насильство – це спосіб, яким «дорослі» вирішують свої конфлікти та наболілі проблеми. Оскільки ніхто не показав цим дітям, як слід говорити про їхні почуття/думки, вони часто не знають, що переживають або відчувають, і як можна виразити свої емоції та почуття у вербальній формі.

Втягнення у „війну" батьків. Багато дітей втягуються у суперечки батьків. Вони відчайдушно хочуть припинити насильство та конфлікти, які постійно бачать у своїй родині. Відчуваючи відповідальність за проблеми своїх батьків, діти дума-

ють, що саме вони - причина розладу в сім'ї. В результаті того, що діти так глибоко втягнені у сімейні конфлікти, їм важко відокремити свою індивідуальність від особистості своїх батьків.

Захисник матері. Багато дітей з сімей, де практикується насильство, втягуються в конфлікти, намагаючись захистити своїх матерів від побоїв. Дитина відчуває гнів на батька за те, що він завдає болю матері. *Деякі діти можуть виступити проти того, що їхні матері слабо протидіють насильству та погоджуються з ним*. Як наслідок, вони можуть перестати відчувати провину за те, що сердяться та виступають проти поведінки батьків.

Розчарування. Життя в сім'ї, де практикується насильство, дуже напружене. Постійний стрес часто призводить до того, що діти засмучені, розчаровані, часто втрачають рівновагу навіть при незначних труднощах.

Відсутність інформації. Багато матерів, які не хочуть травмувати своїх дітей, намагаються приховати від них факти насильства. Діти відчувають переживання та смуток матері, але не розуміють, з чим це пов'язано. Без повної інформації та повної ясності діти не можуть адекватно реагувати на ситуацію.

Відчуття «заслужено» жорстокого ставлення. Багато матерів, що не хочуть налаштовувати своїх дітей проти батька, намагаються знайти виправдання його діям. Дитина, яка бачить матір в синцях та зі слідами побоїв і водночас чує: „Усе добре, татко нас справді любить», - доходить до висновку, що бути любимим означає терпіти і прощати фізичний біль. Дитина, мати якої постійно виправдовує батька за завдане насильство, часто починає відчувати, що вона також «заслуговує», щоб її били.

Відчуття непотрібності. Оскільки батькам доводиться приділяти багато енергії та сил на вирішення конфлікту, то в них залишається мало сил на виховання та виявлення турботи, любові до своїх дітей. Як наслідок, в дітей може виникнути відчуття занехаяності та обділеності, що примушує їх думати, що вони нікому не потрібні, не заслуговують уваги та турботи.

Ізоляція. В більшості сімей, де вдаються до насильства, цей факт не обговорюється відкрито. Батьки дають зрозуміти

дітям, що не слід обговорювати сімейну ситуацію в школі або з друзями. Це змушує дітей відчувати себе не такими як всі. Деякі діти навіть думають, що з ними щось не те, оскільки їх життя в сім'ї відрізняється від життя їхніх однолітків.

Різнобокі почуття до батьків. Діти продовжують вважати батька своїм, незалежно від того, що він жорстоко поводиться з матір'ю, та й з ними самими. Через це дитина може мати різні почуття до свого батька, наприклад, з одного боку – ненавидіти його, а з іншого - нудьгувати за ним і т.д.

Жорстоке поводження з дітьми, нехтування їхніми інтересами не лише завдає непоправної шкоди їх фізичному здоров'ю, але й тягне за собою важкі психічні та соціальні наслідки. У більшості дітей – жертв насильства – з'являються серйозні відхилення в психічному, фізичному розвитку, в емоційній сфері.

Наслідки насильства для домашнього кривдника:

- ✓ Психологічна деградація. Психічні хвороби. Божевілля. Самотність.
- ✓ В Україні зросла кількість самосудів – розправ жінок над своїми сімейними тиранами.
- ✓ Намагаючись захистити матір від нападу батька-насильника, підлітки можуть його вбити чи покалічити. Як наслідок, багато цих дітей перебувають у виховно-трудових колоніях для неповнолітніх.

Нагадування!
Кожна людина в нашій країні має право на життя, вільне від страху й насильства!

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІД НАСИЛЬСТВА

Домашнє насильство, як і будь-яке інше, є порушенням прав і свобод людини.

Міжнародні правові документи, спрямовані на подолання насильства над людьми:

- ✓ Декларація прав людини, 1948 р.
- ✓ Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами, 1950 р.
- ✓ Декларація про політичні права жінок, 1953 р.
- ✓ Декларація ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1963 р.
- ✓ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, 1966 р.
- ✓ Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, 1966 р.
- ✓ Декларація ООН про ліквідацію дискримінації по відношенню до жінок, 1967 р.
- ✓ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок, 1979 р.
- ✓ Конвенція МОП 156 про рівні відношення та рівні можливості працюючих чоловіків та жінок, 1981 р.
- ✓ Загальна декларація прав людини, 1984 р.
- ✓ Конвенція про права дитини, 1989 р.
- ✓ Декларація про викоріненні насильства над жінками, 1993 р.
- ✓ Зобов'язання, взяті Україною після Четвертої Всесвітньої конференції ООН з питань становища жінок, 1995 р.
- ✓ Пекінська декларація Всесвітньої конференції зі становища жінок, 1995 р.

На національному рівні **в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових актів,** *які захищають людину від насильства в сім'ї,* а також регламентують діяльність правоохоронців щодо попередження та припинення насильства в сім'ї.

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та

інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як:

- ✓ право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст.27);
- ✓ ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст.32);
- ✓ право на звернення до державних інституцій (ст.40);
- ✓ право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст.41);
- ✓ право на житло (ст.47);
- ✓ принцип рівності кожного подружжя у правах і обов'язках в шлюбі та сім'ї (ст.51);
- ✓ права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст.55);
- ✓ право знати свої права та обов'язки (ст.57).

Кодекс про шлюб та сім'ю України визначає сферу сімейних та родинних відносин. Ним передбачені відповідні правові гарантії з охорони й захисту прав та інтересів сім'ї, регулюється порядок вирішення спорів між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами родини, а також визначені правові наслідки щодо недотримання ними своїх обов'язків. Відповідні статті:

- ✓ Межі правового впливу на сферу сімейних та родинних відносин (ст.2).
- ✓ Принцип рівноправності громадян у сімейних стосунках (ст.4).
- ✓ Рівність обов'язків подружжя (ст.20).

Сімейний Кодекс України визначає, що

- ✓ особа може бути примусово ізольована від сім'ї лише у випадках і у порядку, встановлених законом (ст.3);
- ✓ ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України (ст.5);
- ✓ регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників,

їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання в сімейне життя;

- ✓ учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками;
- ✓ жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї;
- ✓ сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добровільності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за адміністративні порушення, що загрожують громадському порядку й громадській безпеці та які можуть бути вчинені в побутовій сфері. До учасників таких правопорушень застосовуються: ст. 173 КУпАП, ст. 182 КУпАП, ст. 180 та 184 КУпАП.

15 листопада 2001 року в Україні прийнято **Закон «Про попередження насильства в сім'ї».**

7 червня 2003 року набрав чинності **Закон України «Про внесення змін до Кодексу України** *про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису»* (ст. 173.2 КУпАП).

У Карному Кодексі України є ряд статей, які передбачають притягнення до карної відповідальності людини, яка здійснює насильство.

Серед них наступні статті:

- ✓ ст.120 «Доведення до самогубства»;
- ✓ ст.129 «Загроза здійснити вбивство»;
- ✓ ст.121 «Навмисне тяжке тілесне ушкодження»;
- ✓ ст.122 „Навмисне середньої тяжкості тілесне ушкодження";
- ✓ ст.128 «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження»;
- ✓ ст.125 «Навмисне легке тілесне ушкодження»;

- ✓ ст.126 «Побиття та катування».

Громадянське законодавство

Регулює майнові, а також пов'язані з ними індивідуальні немайнові стосунки. Ним передбачено:

- ✓ відшкодування майнових збитків;
- ✓ відшкодування витрат на стаціонарне лікування;
- ✓ відшкодування моральної шкоди;
- ✓ захист гідності та достоїнства.

Відшкодування майнових збитків – відповідно ст. 440 Громадянського Кодексу України, збитки, заподіяні особистості або майну громадянина, а також юридичній особі, підлягають відшкодуванню у повному обсязі особою, яка їх спричинила.

Під **моральним збитком** належить розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних або фізичних страждань, заподіяних громадянам незаконними діями, бездіяльністю інших осіб. Відшкодування моральних збитків передбачено спеціальним законодавством.

Захист гідності та достоїнства

Застосовуючи норми права при захисті від насильства, необхідно пам'ятати, що насильство включає в себе не тільки фізичні дії, але й приниження гідності та достоїнства людини.

Існує два напрями захисту гідності та достоїнства:

1. Звернення у прокуратуру із заявою про притягнення особи до карної відповідальності відповідно до ст. 125 и 126 КК України.
2. Звернення в порядку громадянського судовиробництва з позовом про захист гідності та достоїнства відповідно до ст. 7 Громадянського Кодексу України.

ВАЖЛИВО.

Кожна людина має право жити вільно, у безпеці, не відчуваючи страху.

УВАГА!!!

СИТУАЦІЮ НАСИЛЬСТВА МОЖНА ВИРІШИТИ!!!

Нехай орієнтування у чинному законодавстві Вам допоможе.

РОЗДІЛ 4. ВИРІШЕННЯ СИТУАЦІЇ НАСИЛЬСТВА

«Чому людина не розриває насильницьких подружніх відносин?» Дуже часто це питання ставлять, засуджуючи постраждалу/постраждалого. Це пов'язано з позицією, згідно якої людина, що зазнала насильства, була надто «люблячою», не мала почуття власної гідності, або з тим, що вона звикла та їй «подобається насильство». Причини збереження подружніх стосунків різноманітні в кожній родині.

Існує кілька способів вирішити ситуацію, в якій розрив стосунків або звернення до міліції посідають чи не останнє місце.

Але якщо будь-які намагання залагодити конфлікт, віднайшовши його причини, є марними, а ваші сили вже вичерпані, тоді слід звертатися ***до міліції чи інших органів****, що зобов'язані захищати Ваші права.* Тоді варто чітко вирішити для себе: чи Ви бажаєте просто поскаржитися до державної інституції, чи докорінно змінити своє життя? **Якщо Ви бажаєте змін, то Ваша дорога до:**

1) районного (міського) відділку міліції чи дільничного інспектора;
2) районної (міської) прокуратури;
3) районного (міського) суду;
4) органів опіки та піклування;
5) громадської організації.

Кожен з цих закладів, в межах власної компетенції, може Вам допомогти.

Міліція, відповідно до своїх завдань, зобов'язана (витяг з ст. 10 Закону України «Про міліцію»):

п. 1 забезпечувати безпеку громадян і громадський порядок;

п. 2 виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;

п. 3 приймати і реєструвати заяви й повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення;

п. 5 припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах по них;

п. 6 виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходи по їх усуненню;

п. 11 брати участь у правовому вихованні населення;

п. 25 забезпечувати у порядку, встановленому законодавством України, безпеку осіб, взятих під захист, у разі надходження від них заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про загрозу їх життю, здоров'ю, житлу чи майну.

«Працівник міліції на території України, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу, в разі звернення до нього громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких, **зобов'язаний вжити заходів** до попередження і припинення правопорушень, рятування людей, подання допомоги особам, які її потребують, встановлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події і повідомлення про це у найближчий підрозділ міліції».

До компетенції прокуратури належить (ст.5 Закону України «Про прокуратуру»):

п. 1 підтримання державного обвинувачення в суді;

п. 2 представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

п. 3 нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

п. 4 нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

До компетенції суду належить (Закон України «Про судоустрій України»):

1. розгляд і вирішення в судових засіданнях цивільних справ по спорах, що стосуються прав та інтересів громадян, державних підприємств, установ, організацій, колго-

спів, інших кооперативних організацій, їх об'єднань, інших громадських організацій;

2. розгляд у судових засіданнях кримінальних справ і застосування встановлених законом мір покарання до осіб, винних у вчиненні злочину, або виправдання невинних.

Органами, які приймають рішення щодо опіки і піклування, є виконавчі комітети міських, районних у містах, сільських, селищних рад. Діяльність органів опіки та піклування спрямована на захист прав та інтересів неповнолітніх, незалежно від наявності в них батьків. «Опіка (піклування) встановлюється для забезпечення виховання неповнолітніх дітей, які внаслідок смерті батьків, їх хвороби або позбавлення батьківських прав, чи з інших причин залишились без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів цих дітей» (ст. 128 Кодексу про шлюб та сім'ю в Україні).

Громадські організації - це об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів (ст.3 Закону України «Про об'єднання громадян»).

Телефони громадських організацій та інших установ, що можуть Вам допомогти, надаються в розділі «Куди можна звернутися за допомогою».

Ще один інструмент для захисту від домашнього насильства – це **Закон України** від 15 листопада 2001 року **«Про попередження насильства в сім'ї»,** який набрав чинності 20 березня 2002 року.

Цей закон передбачає як заходи по відношенню до осіб, котрі чинять насильство, так і заходи щодо надання допомоги потерпілим. Так, по відношенню до осіб, які вже вчинили насильство у сім'ї або погрожують його вчинити, в арсеналі у дільничних інспекторів або працівників кримінальної міліції є такі способи впливу:

1. Винесення офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї.
2. Взяття на профілактичний облік.

3. Винесення захисного припису, згідно з яким забороняється чинити певну дію (дії) по відношенню до жертв насильства в сім'ї. Серед переліку можливих заборон – ведення телефонних переговорів з жертвою, розшукування чи відвідування її тощо.

Цим Законом також визначено перелік органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. Це служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах неповнолітніх органів внутрішніх справ, органи опіки та піклування, спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї, а також органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

УВАГА!!! Насильство в сім'ї є незаконним,
навіть в тому випадку,
коли в діях кривдника немає складу злочину –
ПАМ'ЯТАЙТЕ про це і **ЗАХИЩАЙТЕ СВОЇ ПРАВА!**

РОЗДІЛ 5. ПРАВИЛА ПИСЬМОВОГО ЗВЕРНЕННЯ

Міліція та прокуратура існують за кошти бюджету, тобто на кошти, сплачені, як податки. Тому вони повинні захищати Вас, це їх обов'язок за Законами України «Про міліцію» та «Про прокуратуру», згідно з якими вони не можуть відмовити Вам у допомозі, якщо Ви вимагаєте від них дій, що належать до їхньої компетенції.

Але досить часто виникають непорозуміння, викликані тим, що викладена Вами інформація плутана та незрозуміла (з точки зору правоохоронця). Тому, аби не мати проблем мовного чи іншого характеру, бажано перед зверненням пройти певну самопідготовку. Вона може складатись з наступних кроків:

1. Чітко, бажано в письмовому вигляді, сформулюйте всі обставини справи. Три основні питання, відповіді на які можуть окреслити все, що відбулося: ЩО? ДЕ? КОЛИ? Тому Ви повинні викласти чітку картину дій, обставин та наслідків. Тобто, приготуйте «шпаргалку». Вона повинна містити наступну коротеньку інформацію: час події – коли вона почалася, скільки тривала і коли закінчилася; які дії були з Вашого боку та які з боку інших учасників події; хто був свідком; які наслідки дій кожного з учасників.
2. Перед тим, як потрапити на прийом до посадової особи правоохоронного органу, проведіть міні-репетицію Вашої зустрічі. Продумайте відповіді на можливі запитання, приготуйтеся до бесіди, протягом якої Вам можуть поставити питання, пов'язані з Вашим особистим життям (наприклад, у випадках зґвалтування).
3. Налаштуйте себе на спокійну бесіду, тому що агресивна чи істерична поведінка - не кращий шлях до порозуміння з людиною, обов'язком якої є допомога вам. Пам'ятайте, що працівник правоохоронного органу теж є людиною з власними проблемами та стереотипами, тому толерантне ставлення до співрозмовника – один з шляхів до вирішення вашої проблеми.
4. Чітко сформулюйте свої вимоги до правоохоронного органу. Правоохоронець повинен зрозуміти, на що Ви очікуєте від нього, настання яких наслідків бажаєте.

Тепер, коли Ви приготувалися до звернення, можете використати наступні можливості повідомлення про проблему:

1. Безпосередньо звернутися до правоохоронного органу з усною заявою.
2. Звернутися до правоохоронного органу з письмовою заявою.

Яким саме способом скористатися – це Ваш вибір.
Наслідки в будь-якому з них однакові. Але **зверніть увагу:**
якщо **Ви не впевнені** *в ретельності державних правоохоронців чи вже маєте певний досвід, коли Ваше звернення не було розглянуто, краще подати письмову заяву (поштою чи безпосередньо).*

Термінове звернення до міліції

На жаль, життя не завжди дає можливість продумати всі свої кроки. Тому, якщо Ви опинилися в ситуації насильства і Вам загрожує небезпека, можете зателефонувати до міліції з вимогою захисту і повідомити про те, що відбувається.

Зверніть УВАГУ: якщо Ви телефонуєте «02», а Вам рекомендують звернутися до районного відділку, то це – незаконно.

Запитайте в особи, з якою Ви розмовляєте, її прізвище, ім'я по батькові, посаду (це дає можливість поскаржитися на дану особу і цим змусити її ретельно виконувати свої обов'язки). Не соромтеся перетелефонувати, якщо розмову було перервано.

Після звернення, на Вашу вимогу, представники міліції повинні виїхати додому, де мають з'ясувати обставини, а за умови необхідності – припинити насильство. У випадку ознак злочину або адміністративного правопорушення – затримати насильника. І обов'язково повідомити Вас про Ваші права та обов'язки. За умови необхідності - дати направлення на медичне обстеження чи викликати швидку допомогу.

Всі дії правоохоронці фіксують відповідними документами. Наприклад, протоколом огляду місця події, прийняття усної заяви, пояснення.

Після закінчення втручання (наприклад, на ранок після події), але не пізніше ніж через 10 днів, представник міліції повинен повідомити Вас про своє рішення.

Воно може бути наступним:

1) порушити кримінальну справу;
2) відмовити в порушенні кримінальної справи;
3) направити матеріали для розгляду іншого компетентного органу;
4) притягнути порушника до адміністративної відповідальності.

УВАГА!!!

- Представники міліції **не можуть відмовити Вам у захисті від насильства**, мотивуючи свої дії тим, що це Ваша сімейна справа. Такі дії є порушенням і можуть бути оскаржені Вами у зверненні до керівника правоохоронців, що відмовили Вам у захисті.
- Направлення на медичне обстеження надається тільки після прийняття заяви про нанесення тілесних пошкоджень. **Пропозиція здійснити платну експертизу**, тобто звичайний медичний огляд, після прийняття заяви, **є порушенням**.
- Ви **можете повідомити** про скоєне над Вами насильство опосередковано – **через лікаря,** якщо Ви звертаєтесь до медичного закладу (швидка допомога, травмпункт) зі скаргою на тілесні пошкодження. Якщо лікар з'ясує, що Ви отримали такі пошкодження від іншої людини, а не внаслідок нещасного випадку, це повинно бути зафіксовано в спеціальному журналі. Після цього інформація обов'язково передається до відділу міліції. Таке повідомлення є підставою для прийняття рішення щодо відкриття кримінальної справи.

Установи та організації

Конституція України (ст.40) гарантує кожному можливість «направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб

цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк».

Порядок звертання до установ та організацій регулюється Законом України «Про звернення громадян».

Вимоги до звернення (ст.5 Закону України «Про звернення громадян»)

Звернення адресуються органам державної влади і місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.

У зверненні має бути зазначено Ваше прізвище, ім'я, побатькові, місце проживання, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги.

Звернення може бути усним (викладеним Вами і записаним посадовою особою на особистому прийомі) чи письмовим (надісланим поштою або переданим Вами до відповідного органу, установи особисто або через уповноважену ним особу).

Особистий прийом громадян (ст.22 Закону України «Про звернення громадян»)

Керівники та інші посадові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян зобов'язані проводити особистий прийом громадян. Ви можете звернутися до установи з запитанням про графік прийому громадян. Такий графік повинен бути затверджений керівником установи чи організації.

Усі звернення громадян на особистому прийомі реєструються. Якщо вирішити порушені в усному зверненні питання безпосередньо на особистому прийомі неможливо, вони розглядаються у тому ж порядку, що й письмові звернення. Про результати розгляду, за Вашим бажанням, Вам повинні повідомити усно чи письмово.

Письмове звернення до органів МВС чи прокуратури

Письмова заява подається на ім'я начальника державного правоохоронного органу. В ній коротко та чітко вказуються всі обставини справи та висловлюється конкретна вимога стосовно наслідків заяви. Наприклад, «Прошу усунути порушення моїх прав» чи «Прошу притягнути винних осіб до відповідальності».

Письмова заява може бути направлена як цінний лист з повідомленням про доставку чи подана особисто. Копію письмової заяви Ви залишаєте у себе, на ній повинен стояти вхідний номер та дата отримання Вашої заяви правоохоронним органом.

Зразок ви можете знайти у розділі «Зразки документів». Можливо, він здається дуже коротким, але:

1. За даними психологів, людина втрачає увагу вже після читання 15 речень.
2. На перевірку заяви працівник правоохоронного органу має 3 дні (за умовами додаткової перевірки – 10 днів), тому завантаження заяви вказівками про події, які не мають прямого відношення до обставин справи, значно зменшує вірогідність того, що Ваша заява буде уважно розглянута.

Правоохоронці рекомендують:

- Заява в будь-якому випадку повинна бути спрямована на ім'я керівника правоохоронного органу, а не окремих співробітників, із зазначенням повних координат подавача (П.І.Б., місце проживання, контактні телефони).
- Подавайте в заяві факти, що можуть бути підтверджені документально чи іншими об'єктивними доказами.

Територіальний принцип подання заяв. Усі заяви до органів МВС чи прокуратури найчастіше розглядаються за місцем проживання заявника.

Предметний принцип подання заяв. Кримінально-процесуальним кодексом України встановлено, який орган здійснює дізнання та попереднє слідство по справі. Наприклад, зґвалтування розслідується прокуратурою, а завдання тілесних пошкоджень середньої тяжкості – органами МВС.

Письмове звернення до установ та організацій

Ви маєте право звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, посадових осіб українською чи іншою мовою, доступною для Вас.

Письмове звернення бажано надсилати рекомендованим листом (у деяких установах ця умова є основною) з чіткою вказівкою на конверті своєї зворотної адреси, імені та прізвища. Якщо воно адресується конкретній особі, службовцю державного органу, то на конверті ставиться помітка «особисто». Звернення підписується Вами особисто. Без підпису воно просто не буде розглянуто, і в десятиденний термін його Вам повернуть без відповіді.

Якщо Ваше звернення оформлене належним чином і подане у встановленому порядку, то воно підлягає обов'язковому прийняттю та розгляду. Відсутність відповіді на Ваше звернення, незалежно від того, яких помилок Ви припустилися, є порушенням положень Закону України «Про звернення громадян». *Анонімні звернення, тобто без вказівки і підпису автора, взагалі не розглядаються.*

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

Звертаючись до установ чи організацій письмово, Ви отримаєте відповідь в межах свого звернення.

Між іншим

- Забороняється відмова в прийнятті та розгляді звернення з посиланням на політичні погляди, партійну належність, стать, вік, віросповідання, національність громадянина, незнання мови.
- Забороняється направляти скарги громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються.
- Не допускається розголошення одержаних із звернень відомостей про особисте життя громадян без їх згоди чи відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, та іншої інформації, якщо це обмежує права і законні інтереси громадян.

Письмове звернення до суду

Позов до суду в ситуації домашнього насильства подається за місцем проживання відповідача – це правило. Місцем проживання, як правило, визначається місце прописки чи, якщо є договір оренди житла, адреса такого житла.

Позовна заява до суду завжди подається у письмовому вигляді.

Відповідно до ст.137 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України):

«Позовна заява повинна містити в собі:

1) назву суду, до якого подається заява;
2) точні дані позивача та відповідача, їх місце проживання або знаходження, а також дані представника позивача, коли позовна заява подається представником;
3) зміст позовних вимог;
4) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги;
5) зазначення доказів, що стверджують позов;
6) зазначення ціни позову;
7) підпис позивача або його представника з зазначенням часу подання заяви.

До позовної заяви додаються письмові докази, а якщо вона подається представником позивача – також довіреність чи інший документ, що стверджує повноваження представника».

Отже, в позовній заяві Ви є позивачем, а орган чи особа, до якої Ви маєте вимоги, – відповідачем.

Зверніть УВАГУ, що недотримання положень ст.137 ЦПК України не є підставою для неприйняття заяви до розгляду. Якщо позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 137 и 138 ЦПК України, або не оплачено державним митом, то **суддя,** відповідно до ч.1 ст.139 ЦПК України, **постановляє ухвалу про залишення заяви без руху.** Про це він повідомляє позивача і надає йому строк для виправлення недоліків. Тобто суддя повинен прийняти таку заяву, але залишити її без руху. Коли Ви, відповідно до вказівок судді, у вста-

новлений строк виконаєте всі перелічені в статті 137 ЦПК України вимоги, позовна заява вважається поданою в день первісного її подання до суду. Якщо Ви не додасте всі необхідні матеріали (документи), то ваша заява вважається неподаною і повертається позивачеві. І про це суддя постановляє мотивовану ухвалу (ч.2 ст.139 ЦПК України).

Суддя відмовляє в прийнятті заяви тільки у випадках, передбачених с.136 ЦПК України (витяг):

«Суддя відмовляє в прийнятті заяви:

1) якщо заява не підлягає розглядові в судах;

2) якщо зацікавленою особою, що звернулася до суду, не додержано встановленого законом для даної категорії справ порядку попереднього позасудового вирішення справи, зокрема:

а) якщо у трудових спорах працівник у передбачених законом випадках не звертався до комісії по трудових спорах, а також до профспілкового комітету підприємства, установи, організації;

3) якщо є таке, що набрало законної сили, постановлене по суперечці між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав рішення суду чи ухвала суду про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди сторін;

4) якщо у провадженні суду є справи по спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав;

6) якщо між сторонами укладено договір про передачу даного спору на вирішення третейського суду;

7) якщо справа не підсудна даному судові;

8) якщо заява подана недієздатною особою;

9) якщо заяву від імені зацікавленої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи.

Суддя, відмовляючи в прийнятті заяви, постановляє про це мотивовану ухвалу».

Позовна заява подається з копіями відповідно до кількості відповідачів. Тобто, якщо Ви подаєте позов до одного відповідача – то надаєте до суду 2 екземпляри позовної заяви. Додатково, відповідно до ст.138 ЦПК України: «Суддя має право, коли він визнає за необхідне, залежно від складності та харак-

теру справи, затребувати від позивача копії всіх доданих до позовної заяви документів відповідно до кількості відповідачів».

ПАМ'ЯТАЙТЕ!!!

Письмове звернення – це не виняткова можливість продемонструвати свої навички письменника.

РОЗДІЛ 6. КУДИ МОЖНА ЗВЕРНУТИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

Насильство в сім'ї є болючою проблемою сучасності. Цьому сприяє пасивність самих потерпілих від домашнього насильства.

Знайдіть у собі сили боротися за свою гідність, звертайтеся та шукайте допомоги і порозуміння.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

- ✓ Кожна людина має право жити в щасливій родині, вільній від насильства.
- ✓ Діти та молодь мають право жити в безпечному середовищі, вільному від насильства, а обов'язок дорослих – забезпечити їм таку можливість.
- ✓ Кожна людина, яка зазнала насилля, має право на юридичну, соціальну, психологічну та медичну допомогу.
- ✓ Кожна людина має право на знання, необхідні для того, щоб протистояти насильству.

Якщо Ти чи хтось з Твоїх близьких став жертвою насильства з боку члена родини, якщо твій партнер, дитина чи інша особа кривдить тебе і твоїх близьких – Рятуйся!
Не соромся! Шукай допомоги!
Пам'ятай! Винуватець насильства, коли почувається безкарним, буде і надалі застосовувати насилля, незважаючи на дану обіцянку.
Тому наступного разу може бути значно гірше!

У РАЗІ НЕОБХІДНОСТІ СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, МЕДИЧНУ ТА ПСИХОЛОГІЧНУ ДОПОМОГУ ВАМ НАДАДУТЬ:

Служби у справах неповнолітніх Херсонської області

Назва служби	Телефон, Факс	Назва служби	Телефон, Факс
Херсонської облдержадміністрації	8 (0552) 22-64-87	Геніческої райдержадміністрації	8 (234) 2-23-92
Херсонського міськвиконкому	8 (0552) 45-44-42;	Голопристанської райдержадміністрації	8 (239) 2-62-71
Дніпровського райвиконкому	8 (0552) 55-20-12; 8 (0552) 55-60-97	Горностаївської райдержадміністрації	8 (244) 4-13-34
Комсомольського райвиконкому	8 (0552) 26-40-75; 8 (0552) 22-63-27	Іванівської райдержадміністрації	8 (231) 3-13-46
Суворовського райвиконкому	8 (0552) 22-34-92; 8 (0552) 22-36-29	Каланчацької райдержадміністрації	8 (230) 2-25-42
Новокаховського міськвиконкому	8 (249) 4-25-76	Каховської райдержадміністрації	8 (236) 3-72-19
Каховського міськвиконкому	8 (236) 2-01-58	Ніжньосірогозької райдержадміністрації	8 (240) 2-11-56
Білозерської райдержадміністрації	8 (247) 2-16-80	Нововоронцовської райдержадміністрації	8 (233) 2-16-55
Бериславської райдержадміністрації	8 (246) 2-25-50 8 (246) 2-10-83	Новотроїцької райдержадміністрації	8 (248) 2-16-45
Великоолександрівської райдержадміністрації	8 (232) 2-10-12	Скадовської райдержадміністрації	8 (237) 5-32-33
Великолепетиської райдержадміністрації	8 (243) 2-20-78	Цюрупинської райдержадміністрації	8 (242) 2-10-40
Верхньорогачицької райдержадміністрації	8 (245) 5-13-31	Чаплинської райдержадміністрації	8 (238) 2-10-93
Високопільської райдержадміністрації	8 (235) 2-19-44		
Притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх обласної державної адміністрації			8 (0552) 54-42-01; 53-91-08; 53-91-46
Чаплинський центр соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх			8 097 8509990

Мережа центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Херсонської області

Назва центру	Телефон	Назва центру	Телефон
Херсонський міський ЦССМ	8 (0552) 45-44-36	Каланчацький РЦССМ	8 (05530) 2-13-90
Білозерський РЦССМ	8 (05547) 2-16-80	Каховський МЦССМ	8 (05536) 3-62-29
Бериславський РЦССМ	8 (05546) 2-22-95	Каховський РЦССМ	8 (05536) 3-63-08
Великоолександрівський РЦССМ	8 (05545) 2-18-19	Нижньосірогозький РЦССМ	8 (05540) 2-13-91
Великолепетиський РЦССМ	8 (05543) 2-25-74	Нововоронцовський РЦССМ	8 (05533) 2-23-44
Верхньорогачицький РЦССМ	8 (05545) 5-10-92	Новокаховський МЦССМ	8 (05549) 5-37-58 4-33-38
Високопільський РЦССМ	8 (05535) 2-19-91	Новотроїцький РЦССМ	8 (05548) 2-17-82
Геніческий РЦССМ	8 (05534) 2-25-81 2-33-98	Скадовський РЦССМ	8 (05537) 5-32-33
Голопристанський РЦССМ	8 (05539) 2-14-48	Цюрупинський РЦССМ	8 (05542) 2-10-40
Горностаївський РЦССМ	8 (05544) 4-13-34	Чаплинський РЦССМ	8 (05538) 2-34-02

Районні, міські відділи у справах сім'ї, молоді та спорту Херсонської області

Район, місто	Телефон	Район, місто	Телефон
м. Херсон, відділ у справах молоді та спорту	8 (0552) 45-44-41; 49-31-03; 26-26-85	**Каланчацький** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (230) 2-25-42
Білозерський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (247) 2-23-54; 2-23-33	**Каховський** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (236) 3-72-19; 3-49-32
Бериславський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (246) 2-22-95; 2-26-54	**м. Каховка**, відділ у справах молоді та спорту	8 (236) 4-13-53; 3-59-86

Великоолександрівський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (232) 2-10-12	**Нижньосірогозький** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (240) 2-13-91; 2-11-51
Великолепетиський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (243) 2-21-75	**Нововоронцовський** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (233) 2-16-55
Верхньорогачицький відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (245) 5-13-31	**м. Нова Каховка**, відділ у справах молоді та спорту	8 (249) 4-50-39
Високопільський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (235) 2-18-66	**Новотроїцький** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (248) 2-17-97
Генічеський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (234) 3-33-98; 3-66-41	**Скадовський** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (237) 5-32-33; 3-23-00
Голопристанський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (238) 2-62-71; 2-64-32	**Цюрупинський** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (242) 2-10-40; 2-22-63; 2-21-86; 2-22-50
Горностаївський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (244) 4-13-34; 4-21-06	**Чаплинський** відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (238) 2-16-43
Іванівський відділ у справах молоді та спорту райдержадміністрації	8 (231) 3-12-46		

ЯКЩО НАСИЛЬСТВО В РОДИНІ ПОВ'ЯЗАНЕ ІЗ ЗЛОВЖИВАННЯМ АЛКОГОЛЮ ЧИ НАРКОТИКІВ, ЗВЕРНІТЬСЯ ДО:

Херсонського обласного наркологічного диспансеру
Телефон: 8(0552) 26-70-91

З ПРИВОДУ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї ТА З ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, ВИ МОЖЕТЕ ЗВЕРНУТИСЬ У ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ:

Телефони районних чергових частин міліції Херсонської області

Райони	**Телефон**	**Райони**	**Телефон**
Дніпровська ЧЧ	8 (0552) 55-27-01	Іванівська ЧЧ	8 (231) 3-11-04
Комсомольська ЧЧ	8 (0552) 22-98-87	Каланчацька ЧЧ	8 (230) 2-14-29
Суворовська ЧЧ	8 (0552) 22-33-02	Каховська ЧЧ	8 (236) 3-37-02
Білозерська ЧЧ	8 (247) 2-20-67	Нововоронцовська ЧЧ	8 (233) 2-14-61
Бериславська ЧЧ	8 (246) 2-23-02	Н.Каховська ЧЧ	8 (249) 4-21-81
Горностаївська ЧЧ	8 (244) 4-13-41	Н.Сірогозька ЧЧ	8 (240) 2-15-46
В.Лепетиська ЧЧ	8 (243) 2-14-62	Новотроїцька ЧЧ	8 (248) 2-16-02
В.Рогачицька ЧЧ	8 (245) 5-12-63	Складовська ЧЧ	8 (237) 5-02-02
Високопільська ЧЧ	8 (235) 2-22-40	Цюрупинська ЧЧ	8 (242) 2-13-87
Генічеська ЧЧ	8 (234) 2-22-72	Чаплинська ЧЧ	8 (238) 2-12-02
Голопристанська ЧЧ	8 (239) 2-12-01	Обласна прокуратура	8 (0552) 22-54-46

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКИХ СПРЯМОВАНА НА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
(Ви можете отримати психологічні та юридичні консультації):

Громадська організація Херсонський обласний центр «Успішна жінка»

1. **Притулок для жінок, що постраждали від домашнього насильства.**

Директор притулку – Кумпан Людмила Олександрівна

2. **Транзитно-реінтеграційний центр для жінок, що потерпіли від торгівлі людьми.**

Директор центру – Литвиненко Анжела Вікторівна

Ви можете отримати консультацію, звернувшись за адресою:

Адреса: м. Херсон, вул. Чекістів, 2, 3-й поверх, офіс 17-19

Телефони: 8(0552) 423-765, 423-485

Прийом: вівторок - п'ятниця, 13:00-17:00

Громадська організація «Чоловіки проти насильства»

Адреса: м. Херсон, вул. Миру, 31

Телефони: 8(0552) 55-20-64, 55-43-30

ТАКОЖ ВИ МОЖЕТЕ ЗАТЕЛЕФОНУВАТИ НА ТЕЛЕФОН СЛУЖБИ ДОВІРИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ:

Телефон Довіри – 076

Режим роботи: понеділок - п'ятниця з 10.00 до 20.00

Національна "гаряча лінія" з питань запобігання насильству та захисту прав дітей

Телефон: 8-800-500-33-50 (всі дзвінки в межах України безкоштовні)

Всеукраїнська дитяча лінія "Телефон Довіри"

Телефон: 8-800-500-21-80

РОЗДІЛ 7. НАШІ ПІДСУМКОВІ ПОБАЖАННЯ

Поради від людей, які самі колись зазнавали домашнього насильства:

- ✓ *У разі насильства негайно шукайте безпечного притулку, не затягуйте ситуацію, що склалася.* Бажано домовитися з близькою людиною про надання притулку собі та дітям.
- ✓ *Розповідайте іншим про насильство, не тримайте його в таємниці.* Звертайтеся за допомогою до сусідів та друзів. Поговоріть зі священиком, рідними, лікарями.
- ✓ *Скористайтеся допомогою фахівців у Кризовому центрі, Притулку*, шукайте порад у інших спеціалістів (психологів, психотерапевтів та юристів).
- ✓ *Будьте рішучими у стосунках з людиною, яка коїть насильство*. Телефонуйте в міліцію з вимогою, аби вгамували людину, яка Вас б'є; складіть заяву в міліцію та до прокуратури.
- ✓ *Будьте незалежними, підвищуйте свою самооцінку*. Шукайте шляхів економічної незалежності.
- ✓ *Беріть участь у громадському русі.* Громадська організація дасть вам почуття солідарності, підтримки та взаємодопомоги. Шукайте НЖО, які працюють із проблемами насильства, відвідуйте тренінги чи заняття груп взаємодопомоги для людей, що потерпають від насильства в родині.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

РУХАЄМОСЯ ВІД ТОТАЛІТАРНОЇ ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ РОДИНИ

У всі часи функції сім'ї складалися навколо головного – виховання дітей. Через цю визначальну функцію прокладалися шляхи підтримки основ культури, етики, народних звичаїв.

У наш час спеціалісти виділяють два основні типи сім'ї – домінаторна (тоталітарна) і партнерська (демократична). Психологи вважають, що суспільства, в яких переважають традиційно тоталітарні стосунки в сім'ї, легко і самі можуть стати тоталітарними, а суспільства, в яких переважають партнерські сім'ї, мають більше шансів стати демократичними.

Які ж сім'ї переважають у нас в Україні? Спочатку давайте познайомимося з психологічними характеристиками цих видів сімей.

Пропонуємо вам подумати, до якого типу сім'ї належить та, де ви виросли, і та, яку ви створили. Чи не є ваша сім'я джерелом виховання агресора – людини, яка може легко когось образити, підняти руку на слабшого?

Що характерне для тоталітарної сім'ї:

- зловживання владою;
- відсутність рівних прав всіх членів родини, особливо дітей;
- наявність суворих правил, які носять примусовий характер;
- кожному члену сім'ї відведена певна роль, одна з них – у відповідності з його статтю: дівчинці можна і потрібно це і це; хлопчику – зовсім інше, адже він – хлопчик;
- відсутність розподілу обов'язків, пов'язаних із життям сім'ї;
- економічні «труднощі» не розподіляються між членами сім'ї;
- відсутність поваги до особистого життя членів родини та інших людей;

- конфлікти вирішуються за принципом: «один виграв – інший програв»;
- члени сім'ї не беруть участі в прийнятті рішень;
- батьківські обов'язки не розподіляються;
- дисципліна підтримується за рахунок сили та приниження;
- зроблені помилки не визнаються і пробачення за них не просять;
- опір будь-яким змінам;
- почуття незахищеності від образливих і насильницьких дій;
- аналіз конфліктів, що виникають, ігнорується;
- майже повністю відсутні сміх та радість, проте присутній страх.

Отже, це – сім'я, в якій проблеми не обговорюються, правила поведінки кожної особи чітко визначені. Наприклад, жінка зобов'язана відповідати за все домашнє господарство, виховання дітей, а, крім того, ще й працювати. А справа чоловіка - принести у сім'ю гроші. Він сам визначає – скільки і коли. Діти не мають жодних прав. При вирішенні важливих для сім'ї проблем в них ніхто не питає, що вони думають з того, чи іншого приводу. Взагалі, вони не мають права на свою власну думку. При накладанні обов'язків в домашньому господарстві їх теж не питають.

Певно, немає сімей, де були б присутні все ознаки тоталітарної сім'ї. Але погодьтеся, що багато з того, що психологи відносять до характеристик тоталітарної сім'ї, на жаль, є і в наших родинах, а також у нашому суспільстві. Ми маємо справу з подібною системою стосунків у школі, на роботі, в ЖЕКу і в магазині… Правду кажучи, тут дуже багато характеристик нашого життя – життя людини в тоталітарному суспільстві, де вона була визначена, як гвинтик великої машини або як тріска, що летить, коли рубають ліс.

За думкою багатьох спеціалістів, людина, яка знає структуру сім'ї, здатна маніпулювати будь-якою групою так само, як нею керували в родині. Дослідження особистих властивостей диктаторів XX століття теж дає привід думати, що існує пря-

мий зв'язок між структурою їх сімей та властивостями їх особистості, закладеної саме там. Причини їх впливу на людей вказала Еліс Міллер у своїй книзі «Для нашого власного добра: прихована жорстокість у вихованні дітей та корені насильства». Вона пише «Сім'я Гітлера була точним прототипом тоталітарного режиму. Єдиним грубим абсолютним правителем був батько. З ним не можна було сперечатися. І діти, і дружина були повністю підкорені його волі. Вони повністю залежали від його настрою, його примх».

Ще в 1925 році Керолін Пейн у книзі «Неврози нації», писала про можливі наслідки для Німеччини тих обставин, що німецька сім'я за своєю природою авторитарна. *Вона наголошувала, що саме в родині, яка знаходиться під владою тоталітарного правителя у вигляді батька, з її жорстоким контролем та безумовним підкоренням, відбувається гальмування демократії. Діти повинні коритися дорослим у всьому. Їм дозволяється говорити тільки тоді, коли до них звертаються. Дітей не повинно бути видно і чутно".*

Давайте замислимося. Яких властивостей набуває людина в такій тоталітарній сім'ї? До чого звикає? До того, що іншу людину можна принижувати, що діти бояться батьків. До того, що в сім'ї тільки одна людина знає, як правильно, і тільки вона приймає рішення.

Зрозуміло, що в таких умовах формуються особистості, що здатні до насильства як своїх близьких, так і сторонніх людей. Досвід нашої роботи з жінками, що потерпають від домашньої тиранії, свідчить, що в більшості випадків їх чоловіки зростали в тоталітарних домінаторних сім'ях і нерідко були свідками знущань над своїми матерями та сестрами, а тому сприйняли такий стиль чоловічої поведінки як норму.

Знов ми запитуємо: що ж нам робити? Як подолати коло домашнього насильства? Чи можливо це? **Виявляється, МОЖЛИВО!!!** *До якої ж структури сім'ї нам необхідно наближатися, щоб подолати насильство в ній?!*

ПАРТНЕРСЬКА (ДЕМОКРАТИЧНА) МОДЕЛЬ СІМ'Ї

Ми вважаємо, що саме на шляху формування демократичних відносин в сім'ї лежить вирішення багатьох психологічних кризових явищ у нашому суспільстві. Саме в партнерській сім'ї виростуть ті філософи, релігійні діячі, політики, соціальні працівники, менеджери, викладачі, яких так не вистачає нашому суспільству.

Характеристики партнерської сім'ї:

- кооперативна структура, рівні можливості;
- відсутність секретів і таємниць;
- гнучкі правила розпорядку;
- розподіл економічної відповідальності;
- домашня робота та обов'язки розподіляються на засадах рівноправності;
- повага до особистого життя членів сім'ї;
- основою дисципліни є повага та довіра;
- батьківські обов'язки рівноправно розподілені;
- зроблені помилки визнаються;
- члени сім'ї відчувають себе в безпеці;
- конфлікти вирішуються;
- члени сім'ї беруть на себе відповідальність за проблеми, які виникають;
- сім'я – це джерело радості;
- діти плануються і є бажаними.

І от уявіть собі, що ми можемо спокійно поговорити між собою про гроші, про наші батьківські обов'язки, про розподіл домашньої роботи та вибирати для себе те, що ми будемо робити без напруги і без подолання внутрішнього супротиву. А **ще уявімо,** що *мати чи батько, які помилково нагримали одне на одного, вибачилися*. **Підемо ще далі:** уявімо, як хтось із батьків вибачився перед дитиною! Дитина цього ніколи не забуде, її повага до батька чи матері тільки зросте. **А розв'язання конфліктів без переможця** – коли партнери можуть спокійно вислухати один одного та так само спокійно пережити, що у когось є інша точка зору – це ж просто чудово!

Це тільки деякі характеристики демократичної сім'ї. Сподіваємося, що цього достатньо, аби подумати про свою родину, про становище в ній жінки, дітей, про те, чи всі її члени користуються рівними правами.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!!!

Багато чого в житті знаходиться в наших руках!
Знання і бажання самому формувати і відстоювати своє право бути щасливим
і успішним залежить від нас самих!!!

Додаток № 2

НАШІ ЛЮДСЬКІ ПРАВА: МОЇ ПРАВА ТА ПРАВА ІНШОЇ ЛЮДИНИ

Виявляється, знання своїх прав та повага до прав іншої людини допомагають нам запобігти багатьом сімейним конфліктам.

Спочатку познайомимося з Вашими правами, а потім – з правами іншої людини. Це права, які має кожна людина. Але, на жаль, ми досі не знаємо своїх прав, прав нашого партнера, нашої дитини, наших батьків. А не знаючи, зневажаємо їх. Тому часто не почуваємо себе щасливими і заважаємо своїм близьким та іншим людям так себе почувати.

ОСЬ ВАШІ ЛЮДСЬКІ ПРАВА

1. **Ви маєте право на свій розсуд вирішувати, що робити, як робити і як відчувати.**

Це означає, що людина може на свій розсуд вирішувати, як їй прожити своє життя. Кожен з нас має право визначити, що йому робити в тій чи іншій ситуації. *Але одночасно відповідальність за прийняте рішення лежить також на Вас.*

Ваша дитина має право сама вирішувати, куди їй піти вчитися або працювати. Але й відповідальність за це несе вона сама.

Ви також самі вирішуєте, будете Ви в своїй поведінці агресивні, пасивні або поводитимете себе у взаємовідносинах з іншими людьми самоствердкуюче.

2. **Ви маєте право не відчувати за собою провини.**

Ви самі вирішуєте: звертати увагу на точку зору інших людей щодо Вашої поведінки, йти на компроміс чи змінювати власну поведінку.

Мова йде про те, що людина сама оцінює свою поведінку і сама приймає рішення про її зміну, навіть тоді, коли комусь це може не подобатися.

Досить часто у жінки чи в дитини, а іноді у чоловіка формується почуття постійної провини за свої дії – не так сказала, не так подала, не так сказав, не те рішення прийняв. А, виявляється, Ви маєте право жити без цього почуття провини.

3. Ви самі відповідаєте за вирішення Ваших проблем.

Ви самі несете відповідальність за свою поведінку та її наслідки, навіть якщо це ускладнить Ваше життя. Батьки, друзі можуть дати Вам чимало корисних порад, але вирішувати проблему повинні Ви самі.

Це для нас незвично. Ми звикли до того, що батьки до посивіння все вирішують за дітей, що керівник на роботі часто навіть і не цікавиться Вашою думкою щодо проблеми, яку Ви можете розв'язати самостійно.

Часто ми просто боїмося взяти на себе відповідальність, даруючи іншим можливість вирішувати наші проблеми.

Але чи почуваємо ми себе від цього щасливими?

4. Ви маєте право змінювати свої уявлення.

Ви маєте право змінити своє уявлення про себе, свої бажання і свій життєвий шлях, не питаючи ні в кого на те дозволу. Цього не треба лякатися. Наприклад, одного дня Ви зрозуміли, що Ваша поведінка самозневажлива, і це постійно травмує Вас. Ви маєте право вирішити, що більше ніколи не будете поводити себе так, а також продумати, у який спосіб можна позбавитися цієї вади.

Згадаймо, скільки разів ми спостерігали, як агресивно налаштована людина проявляє свою агресію не до всіх, а лише до тих, хто поводить себе принижено, відчуває страх. Спробуйте звільнитися від принизливих почуттів, почніть поводитися більш самоствердженіше, тоді й люди почнуть ставитися до Вас інакше.

5. Ви маєте право робити помилки.

Оскільки жодна людина не є абсолютно досконалою, то кожен з нас робить помилки. Головне, не треба драматизувати і перебільшувати їх значення.

6. Ви маєте право не дозволяти іншим маніпулювати Вами.

Ви маєте право не знати відповідей на якісь питання, не розуміти чогось, не переживати за щось. Ніхто не має права примусити Вас це робити.

Як свідчить наш досвід надання психологічної допомоги,

є багато людей у нашому суспільстві, що дозволяють своїм близьким маніпулювати ними, вирішувати за них.

Прийшов час користуватися цим важливим правом – правом на те, щоб нами не маніпулювали.

7. Ви маєте право на свою власну думку.

Ви маєте право на свої власні думки, які ґрунтуються на Ваших цінностях, прагненнях і уявленнях. Проте, якщо Ваші уявлення вступають у конфлікт з дійсністю, Ви можете переглянути їх.

8. Ви маєте право поводити себе самоствердджуюче, навіть тоді, коли така поведінка комусь не подобається.

Ви не зобов'язані чекати з боку інших людей схвалення Вашої гідності, самоствердджуючої поведінки.

Наприклад, у тоталітарній сім'ї всі ролі розподілені. І Вам випала доля бути хорошою дівчинкою. Отож, від Вас чекають особливої поведінки. Раптом Ви усвідомили, що Ви не якась ідеально зразкова дівчина, а жива людина, яка має право бути різною: помилятися, змінювати свою точку зору, мати власну думку, що відрізняється від тієї, яку Вам належить мати, виходячи з Вашої ролі. А тепер уявіть реакцію батьків і вчителів. Так ось, навіть тоді, коли, наприклад, батькам не подобається Ваша поведінка, вони невдоволені, навіть погрожують відмовитись від Вас, Ви все ж таки маєте право на самоствердження, на протистояння такому тискові. І якщо навіть Ви втратите деяких друзів, виграєте значно більше.

Ми живемо серед людей. *І ми розуміємо: «Якщо я маю права, то, напевне, й інші люди їх мають? Як же нам жити разом?»*

Дійсно, інша людина має такі ж права. *Давайте їх розглянемо, і нам стане зрозуміло, що ми всі можемо жити у взаємоповазі та злагоді.*

ВІСІМЬ ПРАВ ІНШИХ ЛЮДЕЙ

1. Інші мають право на свою власну думку для того, щоб самостійно приймати рішення, як їм діяти, думати і почувати.

Як ми з Вами вже говорили, кожна людина має такі ж права і несе відповідальність за свої рішення. Дуже важливо

зрозуміти, що Ви не відповідаєте за чиюсь поведінку, так само, як ніхто не відповідає за Вашу.

Давайте уявимо собі нашу родину. В ній обов'язково знайдеться людина, яка бере на себе відповідальність за всіх. Але вона забуває, що все–таки не має права змушувати людей поводити себе тільки так, як хочеться або здається необхідним їй.

Виявляється, ми не маємо права наказувати іншим, що і як їм робити. Люди можуть поводити себе так, як вони самі вважають за необхідне і правильне – це їх право. І нам буде набагато легше, коли ми визнаємо за ними це право.

2. Інші мають право не відчувати за собою провини.

Інші люди мають право знехтувати Вашою думкою з приводу своєї поведінки. Вони мають право не цікавитися нею. В більшості випадків не існує правильної чи неправильної поведінки. Ваша думка – це Ваша думка, але це не стандарт, якому повинні відповідати всі інші.

3. Інші люди відповідальні за вирішення своїх проблем.

Ви несете відповідальність за вирішення Ваших проблем. Дуже часто ми поводимо себе таким чином, неначе ми відповідальні за проблеми інших людей і маємо вирішувати їх. Але це не так. Кожна людина сама несе відповідальність за своє життя, за свої вчинки/дії, за свої думки та почуття.

До речі, навіть у ринковій економіці один з секторів і полягає в тому, що люди самостійно вирішують більшість своїх проблем.

4. Інші люди мають право змінювати свої уявлення.

Люди мають право думати так, як їм заманеться. Вони мають право не відчувати осуду і тиску з боку інших людей. Коли людина думає не так, як Ви, це не означає, що вона думає неправильно. Не можна, виходячи із цього, давати людям ярлики – ні гарні, ні погані.

5. Інші мають право на помилки.

Не треба драматизувати ні свої помилки, ні помилки інших. Набагато краще зрозуміти, що всі люди мають слабкості та свої особливості. Не треба вимагати обов'язкових вибачень. Не треба вести до того, щоб інші визнали свою провину.

У партнерській сім'ї дотримуються прав, які ми зараз обговорюємо, розуміють, що кожен може помилитися, не йдуть на конфлікти через помилки.

6. Інші мають право не дозволяти маніпулювати собою.

Не можна вимагати від інших людей відповідей на всі питання, особливо у випадках, коли Ви маєте намір тиснути на них або пригнічувати їх.

Згадаємо типову модель стосунків між батьками та дитиною, між учителем та дитиною, між керівником та підлеглим. Старшій стороні завжди здається, що підлегла сторона повинна вміти читати її думки. Ми завжди думаємо, що хтось обов'язково має знати, що ми відчуваємо, і відповідно реагувати.

Але це не так. Людина не обов'язково має все це знати і відчувати. Це окрема, інша людина. І Ви не можете вимагати, щоб вона змінила свою поведінку тому, що Ви цього хочете або її стандарти не співпадають із Вашими.

Ви матимете значно менше негативних почуттів, якщо не будете чекати від інших, що вони поводитимуть себе так, як того хотілося б Вам.

7. Інші мають право на свою власну думку.

Це справедливо навіть тоді, коли інша людина поводить себе нелогічно. Люди мають право робити помилки, і наявність неправильних думок – одна з них. Думки у людей різні, і в цьому немає нічого поганого.

8. Інші люди мають право поводити себе самоствердже-ючe навіть тоді, коли Вам це не подобається.

Якщо Ви хочете почувати себе більш впевнено, визнайте це право й за іншими людьми.

СПОДІВАЄМОСЯ,

***що усвідомлення цих важливих прав особистості, Ваших прав та прав іншої людини допоможе Вам долати конфліктні ситуації у Вашому житті, у Вашій родині*.**

Додаток № 3

ЯК ЗАПОБІГТИ ДИТЯЧИМ ПСИХОЛОГІЧНИМ ТРАВМАМ

Починаючи з першого моменту життя, **дитина шукає любові і підтримки своїх батьків**. Видатний психолог Еріх Фром виділив *два напрямки впливу батьків на життя дитини: турбота про задоволення її фізичних потреб та ставлення до дитини, що визначає її любов до життя*. Коли батьки добре ставляться до дитини, це допомагає їй зрозуміти, що життя прекрасне, що добре бути хлопчиком чи дівчинкою.

Виховання дітей потребує терпіння, самовіддачі та внутрішньої стабільності, стверджує спеціаліст з вивчення психічних травм дитини Тіна Грімберг. Крім того, дуже важливо знати, які наслідки в душі дитини залишають наші вчинки, агресивна поведінка, необережні висловлювання. Коли розсерджена, а інколи розлючена мати кричить своєму п'ятирічному синові: «Я вб'ю тебе!» або «Ти зробив погано, я не люблю тебе», або «Я ніколи більше не дозволю тобі кататися на велосипеді!», вона не усвідомлює, якими можуть бути наслідки її слів. Адже все це вона говорить людині в кілька разів меншій за зростом та вагою – дитині, що сприймає слова цього велетня (а надто коли це батько) всерйоз, вірить йому, лякається, можливо, на все життя.

Які ж види поведінки дорослих можуть спричинити психологічну травму дитини?

Перш за все, **це відмова у визнанні, невіра в дитину, неприйняття її**. Наприклад, у сім'ї до одного з дітей часто ставляться не так, як до його сестер та братів: «Ось Ігор у нас гарний хлопчик, а ти, незграбо, постійно потрапляєш у якісь пригоди…» А такою пригодою може бути всього-навсього розбита склянка або розлите молоко. А душа дитини в цей момент глибоко травмується.

Приниження – постійне джерело психологічних травм. Як часто батьки опускають дитину з більш високого рівня самооцінки на більш низький простими словами: «дурень», «телепень», «бовдур»… Особистість знецінюється.

Особливо небезпечно робити це в присутності сторонніх. У всіх випадках травмування такі слова-„ярлики" глибоко проникають у душу дитини. У неї з'являються оціночні судження: «Я погана», «Я нерозумна», «Нікому я не можу подобатися». Спочатку дитина думає так про себе зрідка, потім все частіше, потім це перетворюється у впевненість та стає нормою поведінки. Навколишні ж бачать нас в звичайній мірі так, як ми самі бачимо себе.

І тепер **вищезазначене тероризування**. Згадаймо, як часто нам доводилося спостерігати, як батьки залякують своїх дітей. Як легко вони погрожують дітям фізичною розправою: «Я не знаю, що я з тобою зроблю», або все те ж «Я тебе вбити готова!», або «Я зараз візьму ремінь…».

Не менше травмує дитину й ізоляція. Наприклад, якщо дитину зачиняють одну в кімнаті або, ще гірше, в комірці чи іншому тісному приміщенні, забороняють їй гратися з однолітками.

І, нарешті, **емоційне ігнорування**. Скільки батьків вважають, що суворе виховання підготує дитину до суворого життя. І тому часто відмовляють дитині в співчутті та турботі, не обіймають її, не голублять, не цілують і не розмовляють з нею.

На жаль, у нас ще існують такі психологічні моделі стосунків між людьми, за яких ми не кажемо дитині: «Яке щастя, що ти у мене є!», «Як я тебе люблю!», «Ти у мене найкращий».

Що ж відбувається з дітьми, що страждають від психологічних травм?

У таких дітей можуть з'явитися затримки в розвитку моторних та мовних умінь, розвитися апатія та байдужість. Як відмічає Тіна Грімберг, у травмованих психологічно малюків нерідко спостерігається порушення сну, а іноді може виникнути нудота та блювання. У них розвиваються так звані «дурні» звички – смоктання пальця, спроби кусатися, розкачування, розлади в їжі, істерія.

Серед різних видів психологічного травмування спеціалісти **виділяють словесні образи по відношенню до дітей.** Вони сприяють розвитку певного ставлення дитини до самої себе, агресивності, бажання заподіяти шкоду собі та іншим людям.

Психологічно травмовані діти часто справляють враження злих, нещасних. Нерідко вони навіть відчувають потребу втекти куди-небудь.

На жаль, нерідко травмування дитини вдома супроводжується її травмуванням у школі. Дитина готова бачити в учителеві замісника батьків, ставитись до нього з довірою. І коли вчитель поводить себе по відношенню до дитини негативно, по-насильницьки, то це ще більше поглиблює й без того глибокі сімейні травми. Психологічні травмування в школі можуть відображатися у таких діях: словесні образи та приниження; обзивання дитини; доведення дитини до сліз криком; потурання по відношенню до дітей, які знущаються над іншими; використання домашнього завдання як покарання тощо. Ми часто не замислюємося над тим, що відчуває дитина, коли публічно обговорюється або проявляється її неуспіх.

Давайте уявимо собі біля класної дошки не дуже впевнену в собі дитину. Вона пише. Намагається все зробити якомога краще. І раптом кілька дітей збуджено тягнуть руки – хочуть вказати на зроблену помилку. Помилка перетворюється у загальне досягнення класу. А учень в'яне, перестає міркувати, увага його розсіюється. Успіх втрачено. А неуспіх стає звичним. Поступово у травмованої дитини розвивається самооцінка: «Я не здібна», «Я нічого не можу».

І, напевне, тому в канадських школах кожні шість тижнів діти отримують оціночні листі з усіх предметів, які не підлягають публічному обговоренню в класі. А обговорити їх можна з рідними. І вони завжди знайдуть в цих листах якісь досягнення, якийсь, хоч і маленький, але прогрес.

Як же нам навчитися уникати психологічних травм?

В першу чергу, дорослим треба навчитися будувати партнерські дружні стосунки в своїй родині, навчитися уважно і шанобливо ставитися один до одного, відкрито висловлювати свої почуття і обговорювати свої проблеми.

Дуже корисно навчитися засобам, які допомагали б впоратися зі стресом, розв'язувати конфлікти, уникати їх.

Добре було б зрозуміти, яких психологічних травм Ви зазнали в дитинстві, і за допомогою психологів спробувати їх подолати.

Вирішивши стати батьками, необхідно познайомитися з основами дитячої та вікової психології, мистецтвом бути батьками. Необхідно навчитися практичних навичок з догляду за дитиною.

У своїх дітях необхідно розвивати здатність розповідати про свої почуття і турботи, вміння захистити свої права.

Взагалі, чим **краще** у Вашої дитини розвинені соціальні навички та вміння, тим **краще** вона почувається в товаристві людей, тим **краще** вона захищена від психологічної травми**.**

ІНФОРМАЦІЯ

Виявляється, що дитина відчуває себе в безпеці, якщо вона знає про настрої матері та батька, про те, що їм подобається і що ні. Їй тоді набагато легше не потрапляти в конфліктні ситуації. А ми часто не звертаємо уваги на дитину і не вважаємо за потрібне розповідати їй про себе. Існує таке уявлення, що дитині не обов'язково знати про наші неприємності. А, виявляється, значно краще переживати прикрощі разом, допомагаючи один одному. Це допомагає підтримувати партнерські стосунки у сім'ї, відвертаючи значну кількість страхів дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцупов А.Я., Малышев А.А. Введение в конфликтологию. Как предупреждать и разрешать межличностные конфликты: Учеб.пособие. – К.: МАУП,1996
2. Баб'як Т.І. Психокорекційна робота з дітьми та підлітками, що зазнали насильства. – Львів: ВНТЛ, 1999
3. Бондаровська В. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству. – К. „СДМ-Студіо", 1999
4. Дитяча проституція: шляхи запобігання. Г.Л. Черепанова, Л.О. Кумпан, О.П. Петращук та ін. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003
5. Дмитренко М.І, Тропін М.В., Власов П.О. Попередження насильства в сім'ї: методичні рекомендації. – Дніпропетровськ: ДЮІ МВС України, 2001
6. Домашнє насильство, як захистити себе. – К.: Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Winrock International
7. Допоможемо нашим дітям. Психологічні аспекти проблеми неповнолітніх: профілактика та корекція. Упорядник Л.І.Литвиненко – 2001
8. Дружинин В.Н. Психология семьи. – Екатеринбург: Деловая книга, 2000.
9. Закон України "Про охорону дитинства". Урядовий кур'єр. – 2001, №98
10. Закон України "Про попередження насильства в сім'ї" (15.11.2001 р.)
11. Запобігання домашньому насильству і торгівлі людьми: Підручник з проведення тренінгів. – К.: Winrock International, 2001
12. Запобігання домашньому насильству і торгівлі людьми: Підручник з проведення тренінгів. – К.: Winrock International, 2004
13. Кузнєцова А.Н. Изучаем права ребенка. – Сімферополь, 2002
14. Насилие в семье. Как бороться с ним государству. Что имеем и что следует делать. – Киев, 2002
15. Наші людські права. – Київ, 1996

16. Обухова Л.Ф. Возрастная психология. – Москва, 1999
17. Превентивне виховання: проблема ненасильства. Зб. Науково – практ. ст./ За заг.ред. В.М. Оржеховської. – К. Олди – плюс, 2000
18. Христенко В.Е. Психология жертвы: Учебное пособие. – Харьков: Консум, 2001
19. Що таке насильство? Перелік застережень. – К.: Жіночий Консорціум ННД-США, 1999
20. Фром Э. Человеческая ситуация. – М.: Из-во «Смысл», 1995

Інформаційно-довідкове видання

Правовий захист від насильства

Насильство над дітьми в сім'ї.
Що ми можемо зробити

Автори-упорядники:
Кумпан Людмила
Агаркова Оксана
Росік Світлана

Підписано до друку 01.03.06
Формат 84х108/32
Об'єм 60 сторінок
Тираж – 2000 екз.